

CSEPCSÁNYI ÉVA

Struktúrák és emberi sorsok

KÁCSOR ZSOLT: RETTENETES VLAGYIMIR

Kalligram Kiadó
Budapest, 2013
190 oldal, 2600 Ft

”

Kácsor Zsolt a *Rettenetes Vlagyimir* című regényében zavarba ejtő módon ötvözi a rendszer, az intézmény és az emberi sorsok mikrovilágának kapcsolódásait. Azokba a pozíciókba, helyekre, melyeken ismert és ismeretlen emberek – politikusok, miniszterek, diktátorok, pribékek, katonák, rendőrök, ÁVH-sok, áldozatok és elkövetők mozogtak a negyvenes évek végétől a nyolcvanas évek végéig a magyar történelem színpadán, Kácsor Zsolt Molnár Ferenc híres ifjúsági regényének, a *Pál utcai fiúk* szereplőinek alakját illesztette be.

Már Molnár Ferenc műve is túlmutatott a konkrét cselekményen – néhány tucat pesti fiú virtuskodásán, játékain – Kácsor Zsolt regényében viszont egyértelműen manifesztálódik a Molnárnál még csak burkolt üzenet: a magyar társadalmi és politikai élet eseményeinek, harcainak, problémáinak leképezése.

A *Rettenetes Vlagyimir* szerzője némiképp felrúgta és módosította ugyan a vörössingések és a Pál utcai fiúk tábora-
nak összetételét és relációit, de ez logikus és életszerű lépés volt tőle a kommunista rezsim visszáságainak bemutatáshoz. Molnár Ferenc ismert regényalakjaiban felfedezhetjük Rákosit, Gerőt, Nagy Imrét, Kádárt, ha akarjuk, de a nevek és az események konkrét egyeztetése, azonosítása helyett érdekesebb a rendszer működési elvére figyelni, mivel X behelyettesíthető Y-nal, és az eredmény szinte ugyanaz:

Emberek, akik vagy megalkusznak, meghunyászkodnak, esetleg fölláznak, elszöknek egy adott politikai, társadalmi berendezkedésből, esetleg ideológiai alapon vagy egzisztenciális szükségből, tudatlanságból, közömbösségből kiszolgálják azt. Kácsor Zsolt művében nincsenek egyértelműen fekete vagy fehér figurák, mint egy romantikus regényben: a „jóknál” is kiütözköznek az emberi gyengeségek, érdekek, esendőségek, és a „rosszak” is tudnak megindítóan emberi és kedves gesztusokat produkálni. Időnként – ahogy sokszor a társadalmi és politikai élet szereplői esetében – nehéz eldönteni, ki kit, és miért szolgál, mik a motivációi, és mit akar valójában.

Több olvasata van a *Rettenetes Vlagyimir*nek. Egyrészt lehet egy cinikus, közömbös kívülálló perspektívájából szemlélt, sajátos leírása az ötvenes éveknek és az 1956-os szabadságharcnak. Ebből a szemszögből olvasva provokatívnak és túl liberálisnak, posztmodernnek tűnhet a mű, mely a magyar történelem egyik kardinális, és mind a mai napig mély sebeket okozó korszakát dolgozta föl.

Másrészt lehet egy történelmi korszak jellemző eseményeit, történéseit, visszáságait két ember életén keresztül sematikus mozzanatokban megragadó, izgalmas regény. Témája, politikai érintettség, és az egész magyar nemzet sorsára kiható, a mű cselekményének kibontakozást biztosító történelmi korszakválasztása miatt viszont az egyén szintjén aligha lehet közömbös az olvasó reakciója. A fejezeteket már-már balladai tömörség jellemzi, a kimondatlan dolgok, elhallgatások, fojtott utalások feszültséggel telivé teszik a léghőrt.

Nagyszerűen visszaadja az ötvenes évek hangulatát, a bizonytalanságot, a bizalmatlanságot, a gondosan megválogatott és mérlegelt szavak súlyát és jelentőségét, a cinkosságot, heleykedést, a megmaradásért folyó küzdelmeket.

Egy biztos: az író nem kíván állást foglalni, csupán szemléltet, némi távolságtartással, írói eszköztárából pedig nem hiányzik a humor, az irónia, a jellem – és helyzetkomikum sem.

A regény két főszereplője Wendauer és Szebenics, Molnár Ferenc művében a fűvészkerti vörösingesek táborába tartozó fiúk voltak, a *Rettenetes Vlagyimir*ben pedig az Államvédelmi hatóság két alkalmazottja, akik fekete autóval – a közbeszédben *Rettenetes Vlagyimir*nek elnevezett – szolgálati autóval járnak-kelnek, embereket hoznak – visznek, éjjelente órákig lesben állnak egy utcában, jelentéseket írnak, vagy gyilkolnak: mindig szigorúan és következetesen a parancs szerint. Ahogy halad előre a regény cselekménye, úgy tudunk meg egyre többet és többet az életükről:

„Ültek az autóban, és nyögtek.

– Jaj a fejem – morogta Wendauer.

– Nekem inkább a gyomrom vacakol – tette hozzá Szebenics, és kiszáradt szájjal nyelt egy nagyot.

Másnaposak voltak mind a ketten, mert előző este muri volt a székházban: az állami ünnep előestéjét arra használta föl a hivatal vezetése, hogy nagy eszem-izomot rendezzen az állomány számára. (...) Szebenics erős hányingerrel küszködött, ráadásul hasmenése volt, de a körülményekhez képest mégiscsak vidáman ecsetelte az est eseményeit.

– Képzeld, a százados elvtárs éjfélre annyira berúgott, hogy csirkepörköltet akart főzteni kaviárból – mesélte.

– Emlékszem, Szebenics elvtárs – heherészett rekedt hangon Wendauer.”

Összetett, sablonoktól mentes leírást kapunk a két férfiről. Egyrészt szorgalmasan, elkötelezetten, kissé naivan, és elvhűen, jó „elvtársakként” hajtják végre az utasításokat. Másrészt elének tárul a mindennapi életük sok apró-cseprő részlete: közös étkezések az autóban, betegségek, félelmek, remények, aggályok, szerelem, hétvégi programok. Egy idő után azt veszi észre az olvasó, hogy megszokja, megkedveli ezt a két embert, akik sokszor csetlenek-botlanak, beszélőgatnak egymásnak, káromkodnak, kialvatlansággal küzdenek, viccelődnek, vagy elégük van az egészből. Viszont a parancsot, a feladatok teljesítését szó szerint, komolyan veszik, és teszik azt, amire alkalmazták, kiképezték őket.

Egyszerre ellenszenvesek és sajnálatra méltók, szerethető vonásokkal is rendelkeznek, és meg vannak győződve arról, hogy amit ők szolgálnak, amit tesznek, az jó, és hasznos. Bízna a hatalomban, a személyi kultusszal övezett Áts Feriben, a rendszerben, a megbízhatónak ítélt elvtársakban és a kötelességben. Bár rámege a szabad idejük, az egészségük, a nyugal-
muk erre a szolgálatra, ők mégis rendületlenül hisznek az ideológiában, melynek végül áldo-
zataivá válnak.

A két főszereplő közül Szebenics a karakteresebb, meghatározóbb, „a főnök”, Wendauer pedig a hű csatlós, a sofőr, aki sokszor nem találja el, mit kellene épp mondani, vagy inkább elhallgatni. Aggályos gonddal ügyel arra, hogy meg ne bántsa, föl ne mérgesítse Szebenicset, és aki a „grófnő elvtársba” szeret bele, olyannyira, hogy a vidékre kitelepített úri családot meg is látogatja, természetesen úgy, mintha csak kiküldetésben járna.

*„Wendauer elbűvölte állt a grófnő mosolyának fényében, s hirtelen úgy érezte, mégsem jött hiába. Az istennő egyetlen sugárzó mosolyáért már megérte ez az esztelen utazás. Ekkor a legnagyobb, úgy kilenc körüli fiúcska közelebb lépett, azt kérdezte nagy bátran Wendauertől:
– A bácsinak is van pisztolya? Mert akik nyomozni szoktak jönni édesapához, azoknak min-
dig van.”*

Ahogy halad előre a regény cselekménye, egyre több szereplő lép színre a *Pál utcai fiúk*-ből: Boka, Kolnay, Geréb, Bauer, Csele, Richter, Leszik, Csónakos, a két Pásztor. Közülük némelyek áldozatok, némelyek magas pozíciókat töltenek a pártban. A komoly és kimért Bokát, az évekig börtönben sínylő veterán tábornokot rendőrfőkapitánynak, majd később bel-
ügyminiszternek nevezik ki, Áts Feri, a hatalmas diktátor meghal, a két Pásztor pedig Boka szolgálatába áll, és monumentális ünnepség keretében rehabilitálják és felmagasztalják azo-
kat az embereket – Csónakost, Gerébet, Kolnayt – akiket nem sokkal azelőtt a párt utasításá-
ra tettek el láb alól.

*„Szenvtelen arccal bámulták a mellettük elhaladókat, akik grandiózus, fekete fényképeket emeltek a magasba: az újratemetett elvtársak valószerűtlenül hatalmasra nagyított arcképét. Szebenics és Wendauer a fotókon nem ismert föl mindenkit, hiszen összesen tizenkét halott elvtársat temettek újra aznap – mindegyikhez nem volt közük. De az óriás transzparenszen mo-
solygó Gerébet, Kolnayt, Csónakost és Molnárt megismerték messziről.”*

A cselekmény tetőpontjaiként pedig kitör a forradalom, melynek szemléltetéséhez a Pál utcai fiúk és a vörösingesek végső csatájának leírását illesztette be Kácsor a Molnár Ferenc regényből. Ehhez hasonló, írói fogásokat, csavarokat találhatunk még a műben: A tizenhar-
madik fejezet egy, a Zakariás próféta könyvéből vett idézetet és néhány üres oldalt tartalmaz, Molnár Ferenc író, szerkesztőt pedig saját kreatúrái, Wendauer, Szebenics és a Pásztorok ölik meg.

*„Ekkor odaballagott az idősebbik Pásztor is, hogy segítsen a testvéreinek. Talpra állították Molnárt, és elrángították a kocs mellől. Ekkor Wendauer ingerülten elfordult, majd beült a nagy, fekete autóba, Szebenicst pedig újra köhögési roham fogta el, és a motorháztetőre tá-
maszkodva kapkodott levegőért. A közelben kutyaugatás hallatszott, az idősebbik Pásztor pe-
dig elővette a fegyverét és kibiztosította. A fémcsattanásra a főszerkesztő önkéntelenül a fülé-
re tapasztotta a kezét”*

Végül ők is áldozatul esnek, a forradalom felbőszült ifjúsága megkínozza és kivégzi a két főszereplőt, holttestükre pedig fölkerül a „hazaáruló” felirat. Viszont az elérhetetlen „nagyok” bármit is követtek el, élnek tovább gond nélkül, a kisembereken, a végrehajtókon csattan a nép haragja, azon nép haragja, melyen nem sokkal később véres bosszút áll a párt és a szovjetek.

Wendauer és Szebenics története viszont nem zárul le a kivégzésükkel, egy sajátos túlvilágon folytatódik tovább az életük...

Sokrétű, remekbe szabott kortárs regény a *Rettenetes Vlagyimir*. Írója kiváló érzékletességgel ötvözi a mikro és makro világ mozzanatait. A legaprólékosabb realista, naturalista részletek kidolgozása, és a nagy összefüggéseket, hatalmi struktúrákat láttató események felvázolása között finom összhang és egyensúly van.

A súlyos, komor témának könnyedséget, „fűszert” ad a humor és az irónia. Állásfoglalás nélkül nem lehet mellette elmenni, ez a könyv provokál, fölszólít, perspektíva-váltásokra kényszerít, és mindvégig képes fönntartani az olvasó figyelmét. Érdemes kézbe venni.

